

ЗАХИСТ РОСЛІН — комплекс заходів, спрямованих на зменшення втрат урожаю та запобігання погіршенню стану сільськогосподарських культур і лісових насаджень, продукції рослинного походження, спричиненого шкідниками, хворобами та бур'янами. Основою агротех. заходів є науково обґрунтовані сівозміни і структури посів. площ, системи обробітку ґрунту та удобрення, строки, способи сівби й густота посівів, строки та способи збирання врожаю. За умов дотримання зонал. систем землеробства дія шкідливих організмів зменшується на 50–60 %. Імунол. метод З. р. полягає у використанні стійких до збудників захворювань сортів та гібридів. Започатк. він наприкінці 18 ст., нині набув знач. поширення, оскільки є екологічно безпечним, економічно виправданим та технологічно простим. Біол. метод — регулювання чисельності шкідників, пригнічення розвитку мікроорганізмів за допомогою природ. ворогів (паразитів, хижаків, антагоністів, конкурентів) чи розмноження у штуч. умовах (біолаб., біофабрики). Є також екологічно безпечним, проте менш універсальним, мобільним та економічно вигідним, ніж імунологічний.

Біотех. заходи ґрунтуються на застосуванні засобів і прийомів, що порушують поведінк. реакцію, репродукт. функцію та розвиток комах. З цією метою використовують у невеликих дозах синтезовані хім. сполуки природ. походження, що мають низький рівень токсичності для теплокровних тварин і людини. Найпоширеніші серед них — феромони комах (застосовують у пастках), гормонал. препарати. Вони діють у певні періоди органогенезу фітофагів, тому повністю ефективна дія проявляється на дочір. поколінні. Найчастіше використовують хім. метод, хоча він негативно впливає на довкілля (знищення корис. комах, забруднення), має отруйну дію на людину, тварин, мутагенну — на рослини, зумовлює резистентність, ускладнює технологію вирощування культур. Цей метод набув знач. поширення від серед. 20 ст. у зв'язку з розвитком синтезу орган. пестицидів. Щороку для З. р. витрачають понад 2 млн т пестицидів. Частка збереженого врожаю завдяки їх застосуванню досить вагома: льону — 32,4 %, зерн. культур — 34,6 %, цукр. буряків — 43,7 %, картоплі — 46,0 %, овочевих — 56,7 %, плодових — 74,4 %. Мех. метод полягає у відловлюванні й знищенні комах за допомогою різних типів пасток (крайові канавки навколо буряк. полів, ловил. пояси, світлопастки, феромонні пастки, коритця з мелясою тощо).

Інтегрований захист — це система упр. шкідливими організмами, основою якої є взаємодія чинників довкілля та динаміки чисельності популяції шкідливих видів,

використання всіх доступ. прийомів і методів. Інтеграція всіх методів З. р. почала набувати важливого значення від кін. 20 ст., сприяючи зменшенню забруднення довкілля. Держ. регулювання З. р. здійснюють Гол. держ. інспекції захисту рослин і карантину рослин, Міністерство аграр. політики України та обл. й рай. станції захисту (карантину) рослин. Осн. завдання держ. контролю визначено Законом України «Про захист рослин» (1998): організація обстеження с.-г. та ін. угідь, посівів, насаджень, рослинності закритого ґрунту, розроблення прогнозів, виявлення й своєчасне інформування про наявність і розвиток шкідників та хвороб рослин, а також бур'янів; запобігання масовому розмноженню та поширенню шкідливих організмів; своєчасне здійснення рекомендованих заходів щодо З. р., дотримання підприємствами встановлених регламентів зберігання, транспортування й застосування засобів З. р.; своєчасне проведення профілакт. та винищувал. заходів у місцях зберігання запасів продукції рослин. походження.

Відносини у сфері З. р. регулюють також Закони України «Про карантин рослин», «Про охорону прав на сорти рослин» (обидва — 1993), «Про пестициди і агрохімікати» (1995), ін. нормат.-правові акти. Наук. засади З. р. розробляють вчені Інститутів захисту рослин, цукр. буряків (обидва — Київ), землеробства (сmt Чабани Києво-Святошин. р-ну), картоплярства (сmt Немішаєве Бородян. р-ну; обидва — Київ. обл.), рослинництва (Харків), кормів (Вінниця), зерн. господарства (Дніпропетровськ), ефіроолій. і лікар. рослин (Сімферополь), луб'яних культур (м. Глухів Сум. обл.), Мліїв. інституту садівництва (Городищен. р-ну Черкас. обл.), Миронів. інституту пшениці (Київ. обл.) УААН, а також інститутів агропром. виробництва й обл. с.-г. дослід. станцій та ін. Серед них — Є. Білецький, М. Кирик, М. Лісовий, В. Федоренко, І. Хоменко, О. Іващенко, В. Петренкова, Д. Сігарьова, М. Доля, А. Злотін, В. Жеребко, Ю. Красиловець, В. Писаренко, В. Пучков, С. Трибель, Ю. Яновський.

Рекомендована література

1. Васильев В. П. Классификация способов борьбы с вредителями // Вредители с.-х. культур и лес. насаждений. 1989;
2. Іващенко О. О. Бур'яни в агроценозах. 2001;
3. Трибель С. О., Сігарьова Д. Д., Секун М. П. та ін. Методики випробування та застосування пестицидів. 2001;
4. Бровдій В. М., Гулій В. В., Федоренко В. П. Біологічний захист рослин: Навч. посіб. 2004;
5. Федоренко В. П., Трибель С. О., Іващенко О. О. та ін.

Вирощування та захист цукрових буряків. 2006;
6. Черній А. М. Регулятори життєдіяльності комах. 2008

(усі – Київ).

С. О. Трибель

Бібліографічний опис:

Захист рослин / С. О. Трибель // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010.
— Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-15877>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України
([докладніше](#)).